

AYOLLARGA XOS OG'ZAKI XULQ-ATVORNING LEKSIK XUSUSIYATLARI

F. Xamrakuлова¹*Annotatsiya:*

Maqolada tilshunoslikda ayollarga xos bo'lgan leksikada hulq atvorning o'rnini, uning nutqqa ta'siri, ayollar nutqida uchraydigan leksik birliklar haqida mulohaza olib borilgan.

Kalit so'zlar: leksika, nutq, hulq-atvor, ayol, salbiy, ijobiy, ma'no, guruh, konflikt, inektiv, hissiy.

doi: <https://doi.org/10.2024/tpmjod20>

Inson borki doim muloqot jarayoni ichida bo'ladi. Shuni ta'kidlab o'tish joizki muloqot bor joyda konflikt vujudga kelishi tabiiy hol hisoblanadi. Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayolning nutqida, shuningdek, nizo tashabbuskori odamining nutqida quyidagi leksik guruhlar tez-tez uchraydi: salbiy ma'noga ega so'zlar, odobsiz va inektiv so'zlar. Nutqning barcha muhim qismlari salbiy ma'noga ega bo'lishi va mojaro tashabbuskorining salbiy hissiy holati bilan bog'liq ravishda pejorativ rangga ega bo'lishi mumkin. Keling, salbiy ma'noga ega so'z birikmalaridan foydalanishning bir misolini ko'rib chiqaylik.

'Are you that person who's been snooping around in our family affairs?' [SL, 149]

Konfliktni boshlagan ayolning nutqida salbiy ma'noga ega atrofda odamlarni yashirish - to snoop around - to pry into the private business of others [AHD]. Bundan tashqari, ushbu iborali fe'l jargondir. Ushbu salbiy ma'noga ega fe'ldan foydalanib, adresning harakatlarini baholash uchun nizo tashabbuskori o'ynaydi va ikkinchisiga nisbatan salbiy munosabatini namoyish etadi.

Mojaroni boshlagan ayol ma'lum bir hodisaga salbiy munosabatni og'zaki so'zlash uchun odobsiz so'zlardan foydalanadi. Mojaroni boshlagan ayollar erkaklarnikiga qaraganda odobsiz so'zlarni kamroq ishlatishadi. Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayol tomonidan odobsiz so'zlardan foydalanish misollarini ko'rib chiqing.

'Shit! SHIT!' cried Marlana, twisting her body back and forth. [TP, 187]

Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayol murojaatning takrorlanishidan foydalangan holda og'zaki bayon qilingan so'zlariga salbiy munosabat bildirmoqda. shit - used to express surprise, anger, or extreme displeasure [AHD].

Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayol tomonidan ishlatiladigan in'eksion lug'at, mojaro tashabbuskorining erkakcha og'zaki harakati bilan bir xil kichik guruhlariga kiradi. "Insonning biologik tabiati" guruhidan kelib chiqadigan erkaklar manziliga ishora qiluvchi va mojaroning tashabbuskori ayol tomonidan qo'llaniladigan inektivlar ko'pincha jismoniy kuch va uning yo'qligi yoki etishmasligi kabi semantik maydonga ta'sir qiladi. Mojaroning tashabbuskori ayol, adresat esa erkak bo'lgan misolni ko'rib chiqing.

You're old dick. You just want to sit around and criticize everything and everybody. You don't want to do anything. [CB, 23]

Konfliktni tashabbuskori ayol asosiy e'tiborni manzilning yoshiga qaratadi. old sifati neytral va yoshni bildiradi. Bu ma'no jihatidan ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan dick ot so'z turkumi bilan birlashtirilgan «a fellow, a guy, a chap» [MWD].

Ular birgalikda sifat-nominal inektiv iborani hosil qiladi. Insonning intellektual-iroda sohasiga qaratilgan inektiv mojaro tashabbuskori ayolning nutqida xuddi mojaro tashabbuskori erkakning nutqida bo'lgani kabi, ismlar va sifatlar tufayli amalga oshiriladi. bir

¹ Xamrakuлова Farangiz Azimjonovna, Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

xil semantik. Quyidagi misolda mojaro tashabbuskori ayol adresat intellektual-iroda sohasiga qaratilgan inektivdan foydalanadi.

"Why would he tell me, you stupid bitch?" hissed Christina. [TPG, 212]

Nomlangan komponent bitch adresatning jinsini bildiradi. Ushbu in'eksion konstruktsiyadagi stupid ning sifat qismi inektivning manzilning intellektual-irodali sohasiga yo'nalishini belgilaydi. Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayol erkakka murojaat etuvchiga murojaat qilgan holatlarda, shaxsning axloqiy va axloqiy asoslariga qaratilgan inektiv ham xarakterlidir.

"You rotten rotten rotten son-of-a-bitch!" she screamed. [CB, 163]

Sifatning uch marta takrorlanishi rotten (unsound in character or quality; in a corrupt or untrustworthy state; destitute of stability or integrity [WD]) inektiv iboraning ekspresiv potentsialini oshiradi va mojaro tashabbuskori ayolning manzil-odamning axloqiy va axloqiy fazilatlariga salbiy munosabatini bildiradi. Eng keng tarqalgan inektivlardan biri iboraning nominal komponenti vazifasini bajaradi. –son-of-a-bitch ot so'z turkumi, adresatga umumiy nafrat, g'azablanish yoki umidsizlikni ifoda etish.

Konfliktni boshlagan ayollarda odamning hissiy va psixologik sohasiga ta'sir ko'rsatadigan kichik guruhga tegishli inektivning xususiyatlari, mojaro boshlagan erkaklarda tegishli kichik guruh xususiyatlariga o'xshashdir.

Stop acting like a crazy woman! [TP, 186]

Mojaroni tashabbuskor ayol Adj+N tuzilishga ega bo'lgan inektiv konstruktsiyadan foydalanadi woman oti neytral ma'noda bo'lib, adresat jinsini bildiradi. crazy – out of control; unsafe [WD] – sifati atribut funksiyasini bajaradi va bu adresatning hissiy va psixologik fazilatlarini haqorat qilishga qaratilgan inektiv strukturaning semantik yadrosidir.

Konfliktni tashabbuskori bo'lgan ayollar manzilning ijtimoiy sohasiga qaratilgan inektivdan faol foydalanmoqdalar.

'You're just a washed-up, gold-digging little coke-head.' [TPG, 187]

coke-head (one who does cocaine [UD]) inektiv so'z birikmasi Adj+N tuzilishga ega, bunda sifat bir necha marta takrorlanadi. So'z birikmasining nominativ yadrosi nafaqat mojaro tashabbuskori oldida, balki butun jamiyatda salbiy bahoga ega bo'lgan adresatning yomon odati - giyohvandlikni belgilaydi.

Moddiy boylik darajasini ko'tarish istagi gold-digging sifat xususiyatini namoyish etadi, lekin u ham salbiy ma'noga ega, chunki romantik mehr-muhabbatning etishmasligini, faqat foyda olishga intilishini bayon qiladi (a woman who associates with or marries a rich man in order to get valuables from him through gifts or a divorce settlement [VD]). Adresat uchun ijtimoiy talabning etishmasligi tushunchasi washed-up (no longer successful or needed [AHD]) sifatda amalga oshiriladi. Little sifati o'z ma'nosida without much power or influence kabi qo'llaniladi [AHD]. Adj+...+N konstruktsiyasi tufayli, har bir sifatlovchi komponent so'zlargaga inektiv ma'no qo'shishi yoki kuchaytirishi mumkin.

Gender inektiv mojaroni tashabbuskori bo'lgan ayol tomonidan faol qo'llaniladi. Haqiqiy materiallar shuni ko'rsatdiki, erkak adresatlar uchun eng tajovuzkor, uning jismoniy kuchi va ayollik xususiyatiga ega emasligini ta'kidlaydigan inektivlar (wimp, pansy, pussy, nancy boy), ayolga qaramlik (gigolo, henpecked, mama's boy). Ayollik xususiyatlarini oshirib yuborish va jismoniy zaiflik genetik inektivning keng qatlamiga aylanadi, uning semantikasi erkakning gomoseksualligini ko'rsatadi: faggot, punk, cocksucker, chicken va boshqalar. Keling, mojaroni tashabbuskori bo'lgan ayol tomonidan erkak adresatiga nisbatan gender inektividan foydalanishning bir misolini ko'rib chiqaylik.

It came as Barbara, in her final fit of rage, shrieked to Richard that he was a "dickless little wimp." [TPO, 154]

Adj+Adj+N inektiv birikmasi erkak adresatga yo'naltirilgan, yaderniy component sifatida wimp (a person who is not strong, brave or confident [MD]) oti – o'lik, latta, ayol (erkak haqida beparvolik bilan). Inektivning emotsional-ekspresiv salohiyati little sifati

bilan kuchayadi bu odamga murojaat qilganda, haqorat sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin: kichik kuchsiz degani.

Qurilishning ikkinchi sifat komponenti dickless bo'lib, unda erkakcha emas, balki wimpy semasi ham bor; u xuddi shu fikrni ifoda etadi. Kommunikatorning salbiy his-tuyg'ularining nutq tajovuzida namoyon bo'lishi, manzilning qadr-qimmatini haqorat qilishga qaratilgan bo'lib, nafaqat uning jismoniy, balki erkak kuchini ham shubha ostiga qo'yadi.

Invective kuchli hissiy va ekspression salohiyatga ega. U suhbatdoshga nisbatan ma'ruzachining his-tuyg'ularini keng ifoda eta oladi. Shu bilan birga, ma'ruzachi kommunikativ-pragmatik vaziyatga qarab haqoratni adresat hayotining turli sohalariga yo'naltirishga qodir. Ko'pincha, in'ektsiya iborasi Adj + N tuzilishiga ega, bu erda bir yoki ikkala komponent bir vaqtning o'zida in'ektsiya yo'nalishiga ega bo'lishi mumkin.

Invektiv lug'at keng tarqalgan bo'lib, uning yo'nalishi bo'yicha quyidagi sinflarga bo'linishi mumkin: insonning biologik tabiati; insonning intellektual va irodaviy sohasi; shaxsning axloqi, tarbiyasi va ijtimoiy asoslari; shaxsning hissiy va psixologik xususiyatlari; insonning ijtimoiy sohasi; jins xususiyatlari. Biroq, ma'lum bir sinfdan foydalanish chastotasi adresat jinsiga bog'liq. Ayol-adresat bilan suhbatda ziddiyatni boshlagan ayol ko'pincha shaxsning ijtimoiy va axloqiy tomoniga qaratilgan invektiv bilan bir qatorda gender invektividan foydalanadi. Jinsiy invektivlar asosan qabul qiluvchi ayolning mavjudligini va buzuqligini ko'rsatadigan semantikasi bo'lgan ismlar bilan ifodalanadi. Axloqiy-axloqiy sinfnings invektivi Adj + N iboralari bilan ifodalanadi, bu erda kaltak leksemasi ko'pincha N komponenti sifatida ishlatiladi. Invektivning yana bir tipik klassi - bu shaxsning ijtimoiy sohasiga qaratilgan invektivdir.

Konfliktni boshlagan ayol erkak adresat shaxsining jinsi va axloqiy-axloqiy xususiyatlariga qaratilgan invektivni qo'llash bilan tavsiflanadi. Insonning axloqiy va axloqiy asoslariga yo'naltirilgan invektiviy noma'lum va sifatlar bilan iflos, yolg'onchi, ishonchsiz odamning semantikasi bilan ifodalanadi. Jinsiy invektivning semantikasi erkaklar mojaroning manzili va tashabbuskori bo'lgan holatdagidek bir xil tekislikda bo'ladi: jismoniy zaiflik, gomoseksualizm, qo'rqqoqlik.

Shunday qilib, mojaroni boshlagan ayolning og'zaki xulq-atvorining leksik xususiyatlarini ko'rib chiqib, quyidagicha xulosa qilishimiz mumkin:

1) mojaroni boshlagan ayollar salbiy ma'noga ega so'zlardan keng foydalanadilar; u ismlar, sifatlar, fe'llar, zarflar bilan ifodalanadi va salbiy hissiy reaksiyani og'zaki bayon qilish yoki vaziyatni, manzilni va uning harakatlarini va boshqalarni baholashga xizmat qiladi;

2) odobsiz lug'at asosan otlar va sifatlar, shuningdek kesim va zarralar bilan ifodalanadi; mojaro qo'zg'atadigan erkaklar tomonidan behayo so'zlardan foydalanish chastotasi bilan taqqoslaganda, ayollar uni kamroq ishlatishadi;

3) invektiv lug'at keng taqdim etilgan; bir jinsli va dipolli kommunikativ harakatlar axloqiy-axloqiy xususiyatlar va jinsning shaxsiyatiga qaratilgan invektivni tez-tez ishlatish bilan tavsiflanadi, ammo bu invektiv guruhlarining o'ziga xosligi adresat jinsidan farq qiladi va invektiv semantikasida namoyon bo'ladi .

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

[1]. E. Sheigal, *Power as a concept and category of discourse: a dissertation* (Voronezh, 2001)

[2]. I. Frolova, *The regulatory potential of confrontation strategy in English-language discourse: a dissertation* (Kharkiv, 2015)

[3]. J. Austin, *How to do things with words* (Oxford, 1962)

[4]. Сафаров Ш. Прагмалингвистика. – Тошкент, 2008.

[5]. *Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 1-жилд. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2020.*

[6]. *Қурбонова М.М. Ўзбек тилшунослигининг долзарб масалалари. – Тошкент, 2011.*